

2. Дмитриева М. С. Экстраполяция метода и развитие теории // Проблемы методологии и логики науки. – Вып. 8. – Томск ТГУ, 1975.
3. Микешина Л. А. Экстраполяция как способ оптимизации знания // Эпистемология и философия науки. – 2010. – № 3.
4. Буданов В. Г. Синергетическая методология в постнеклассической науке и образовании // В кн: Синергетическая парадигма. – М, 2007.
5. Аршинов В. А. Синергетика конвергирует со сложностью. / 10. 05. 2011 // Аршинов В. А. Рефлексивно – активные среды инновационного развития в контексте синергетической сложности.
6. Лепский В. Е. Рефлексивно – активные среды инновационного развития. – М. : Изд – во “ Копицентр “, 2010. – 256 с.

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, доцент, зав. кафедрою всесвітньої історії Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

ЗАГАЛЬНІ РИСИ ПОСТНЕОКЛАСИЧНОЇ ПІДСИСТЕМИ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ

Постнеокласична підсистема філософії історії почала формуватися наприкінці ХХ ст. в руслі культури неоглобалізму, в рамках «нової світо-цілісності» та постнеокласичної раціональності. Вона поставила проблему синтезу когнітивних практик і методології нового універсалізму, основу якого складають теорії «культурного плюралізму», а також ті теорії глобалізації, які постулюють позитивний зв'язок між процесом глобалізації та культурною різноманітністю світу. Ці теорії визначають глобалізацію як становлення світо-цілісності у вигляді єдиного простору, включаючи сюди також осмислення цього процесу в різних культурних дискурсах.

В науковому плані виникнення постнеокласичної підсистеми філософії історії було реакцією на виклики постмодернізму, пов'язані із замахом на професію історика і соціальний статус самої історичної науки. Представники постнеокласичної філософії історії піддають критиці перш за все постмодернізм, а також класичну та неокласичну ментальну підсистему за методологічну однобічність. Постнеокласична підсистема припускає, з одного боку, дихотомічний стиль мислення, а з іншого – синтез різних когнітивних опозицій.

Формування постнеокласичної підсистеми супроводжується переходом від одновимірних інтерпретацій історії до багатовимірних на основі синтезу когнітивних установок класичної і неокласичної ментальної підсистем з урахуванням усього того раціонального, що міститься в постмодернізмі. Можна стверджувати, що постнеокласична підсистема виступає за інтегральну версію філософії історії. Долаючи однобічності антропологічного і лінгвістичного підходів, вона вважає найпродуктивнішою в історичному дослідженні «теорію середнього рівня» як точку перетину філософської теорії і емпіричних узагальнень.

«Теорії середнього рівня» – це синтетичні теорії, які інтерпретують взаємозв'язок між індивідуальними діями і соціальними структурами, включаючи, з одного боку, розуміння індивідуальних дій, спрямоване на встановлення їх цілей або цінностей, що суб'єктивно мають на увазі, а з іншого – соціальне пояснення цих дій, пов'язане з визначенням їх суті, виявленням стійких взаємозв'язків між ними, закономірностей функціонування і тенденцій зміни.

Як форма наукового дослідження така теорія має інструментальне значення. Відкидаючи існування універсальної істини, так само як і можливість зображувати минуле «як це було насправді», вона за своєю епістемологічною природою оптимістична, оскільки не просто декларує наявність історичної істини, але обґрунтовує її своєрідність і способи отримання. Тим самим затверджується науковість історії, здатної продукувати істинне знання про свій предмет, і разом з цим розкривається специфіка цього знання. Ця специфіка полягає в тому, що історична теорія носить імовірнісний характер і є за своєю природою об'єктивно-суб'єктивним знанням. Об'єктивним в тому плані, що його основою виступає історична реальність, на яку спрямована пізнавальна активність дослідника з метою її реконструкції. Суб'єктивним в тому відношенні, що це знання несе на собі невідгубний відбиток часу історика, а також його особових якостей. Така «теорія середнього рівня» виходить з

визнання діалектичної взаємодії об'єктивного і суб'єктивного начал в історії, знімаючи одвічне питання про те, чи є вона об'єктивним закономірним процесом або непередбачуваним продуктом суб'єктивної діяльності людей. Тим самим теорія, демонструючи об'єктивно-суб'єктивну природу історичного знання, допомагає уникнути обох епістемологічних крайнощів. Але такий об'єктивно-суб'єктивний характер носить і сама минула дійсність, яка вивчається істориком, що і обумовлює пізнавальну ефективність «теорії середнього рівня».

Можна виокремити основні концепти когнітивної стратегії і принципи наукового дослідження, пропонувані постнеокласичною підсистемою філософії історії: історизму, об'єктивізму та холізму.

В принципі історизму виділяється три аспекти. По-перше, це – визнання того, що кожна епоха є унікальним проявом людського духу з властивими їй культурою і цінностями, що між нашою епохою і усіма попередніми існують серйозні відмінності. Тому принцип історизму вимагає врахування відмінностей між минулим і сьогоденним, подолання уявлень про те, що люди минулого поводитися і мислили так само, як ми. По-друге, це – розуміння того, що завдання історика полягає не просто в тому, щоб розкрити подібні відмінності, але і пояснити їх, занурюючи в історичний контекст. Принцип історизму в цьому аспекті припускає, що предмет історичного дослідження не можна виривати з навколишнього оточення. По-третє, це – вимога не розглядати історичні події в ізоляції, а представляти історію як процес і зв'язок між подіями в часі [7, с. 18-20].

Другим важливим принципом когнітивної стратегії постнеокласичної філософії історії є принцип об'єктивізму. Основою принципу об'єктивізму стає визнання минулого як об'єктивної реальності і можливість отримання наукового знання, адекватного історичній реальності. Історична об'єктивність в межах цього принципу розуміється як відношення взаємного діалогу між досліджуваним предметом і суб'єктом, що його досліджує.

Постнеокласична філософія історії стверджує, що історичне знання завжди носить суб'єктивний відбиток епохи і індивідуальної культури історика. Проте це не відмінняє необхідності прагнення до об'єктивності, тобто до адекватного відтворення минулого.

У зв'язку з цим постнеокласики стверджують, що між минулим і поглядом історика на нього існує певний зв'язок. При цьому у якості об'єкту історичного дослідження розрізняють минуле як таке, що пройшло (і змінило світ певним чином), і минуле як присутнє в сьогоденні за допомогою нашої пам'яті, як відбиток цієї зміни світу, що відбулася. Це друге «минуле» використовується для конструювання історичної перспективи і ретроспективи, картини історії. Таке використання можливо завдяки першому минулому, а саме об'єктивності змін, що сталися у минулому і що є тепер умовами нашого життя [6, с. 36].

Тракування принципу об'єктивізму через відношення взаємного діалогу між істориком (суб'єктом) і історичною реальністю (об'єктом) надає можливість зрозуміти не лише те, чому в історичній науці постійно конкурують різні точки зору, але і чому кожне покоління переписує історію. В цілому питання про те, що вважати істиною в історичній науці постнеокласики переводять в площину уявлень про евристичні можливості її різних епістемологічних образів, які містять обумовлені критерії науковості та відповідають при цьому вимогам сучасних розумових комунікацій [1, с. 432].

Таким чином, постнеокласична підсистема оперує кореспондуючою концепцією істини. Проте наукова істина стає завжди контекстна і констатується за умови прийняття методологічних постулатів, на основі яких сконструйована конкретна дослідницька ситуація. В історичних дослідженнях пошук наукової істини завжди пов'язаний або з вивченням конкретних історичних подій, або з побудовою історичних теорій. Обидва підходи по-своєму вирішують проблему об'єктивності: теоретична історія намагається виявити істину, очищену від конкретних рис, а історія подій бажає виявити істину, надану у повноті нюансів конкретної події [3, с. 126].

Спираючись на кореспондуючу концепцію істини, постнеокласики прагнуть реконструювати історичну реальність в усій її повноті, конкретності і складності та приходять до третього принципу постнеокласичної філософії історії – принципу холізму. Цей принцип орієнтує історика, з одного боку, на необхідність цілісного вивчення предмета дослідження, а з іншого – на вивчення історичної реальності як ієрархії «цілісностей», що не зводяться до частин, з яких складаються. При цьому підкреслюється, що в розумінні цих частин має бути неодмінно присутнє відчуття цілого як контексту.

Принцип холізму відновлює домагання історичної науки на осягнення минулого як «цілісної матерії», витканої з безлічі різноколірних нитей, та ставить питання про необхідність глобального синтезу на основі інтеграції мікро- і макроісторії, наративу і метатеорії [4, с. 32-33].

Нова постнеокласична підсистема філософії історії перебуває у стані свого становлення та розвитку, однак вже можливо, на наш погляд, надати їй первинну характеристику з позицій системного підходу. Можна констатувати створення нової підсистеми філософії історії. Концептом цієї підсистеми виступають принципи історизму, об'єктивізму і холізму, структурою – теорії середнього рівня, субстратом – категорії «інтертекстуальності» тексту і історичного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бордюгов Г. А. Вместо заключения. Каждое поколение пишет свою историю // Исторические исследования в России. Тенденции последних лет [Под ред. Г. А. Бордюгова]. — М. : АИРО—XX, 1996. — С. 427-436.
2. Гросс П. Р. Порыв Икара [Электронный ресурс] / П. Р. Гросс // Интеллектуальный Форум. — 2001. — 5 выпуск. — Режим доступа: if.russ.ru/2001/5/20010626_w.html
3. Зуев К. А. Следует ли считать архаизмом понятие научной истины? / К. А. Зуев // Общественные науки и современность. — 1995. — № 6. — С. 125-127.
4. Ким С. Г. В поисках интегральной версии историописания (по материалам немецкой науки 1990-х годов) / С. Г. Ким // Диалог со временем. Альманах интеллектуальной истории. — 2002. — № 9. — С. 30-50.
5. Кока Ю. Социальная история между структурной и эмпирической историей / Ю. Кока // THESIS. Теория и история экономических и социальных институтов и систем. — 1993. — Вып. 1. — С. 174-189.
6. Смолина А. Н. Глубина времени, поверхность истории и проблема объективности события / А. Н. Смолина // Историческое знание и интеллектуальная культура: Материалы научной конференции. [Под ред. Б. Г. Могильницкого, Л. П. Репиной]. — Москва, 4-6 декабря 2001 г. — М. : РАН, 2001. — С. 36-37.
7. Тош Д. Стремление к истине: Как овладеть мастерством историка / Джон Тош ; [Пер. с англ. М. Л. Коробочкин]. — М. : Весь мир, 2000. — 294 с.

Закревський В. Е. – кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Південного наукового центру Національної академії педагогічних наук України.

МАЙБУТНЬЄ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

Видатний американський соціолог Е. Тофлер, вказуючи на прірву між життєвими світами індивідуальних і колективних суб'єктів соціальної взаємодії, що небезпечно збільшується, передрікає масштабні субрегіональні революційні потрясіння. Низка такого роду «абсолютних подій» буде ініціюватися не «повстанням мас», а нездатністю соціального керівництва виконувати традиційні управлінські функції: «Ми присутні при народженні нової системи організації, яка буде все більш змагатися з бюрократією, і, врешті-решт, займе її місце. Це організація майбутнього, яку я називаю «ад-хок-рагією»» [1; с. 142]. Незважаючи на те, що існуюча гносеологічна картина майбутнього є майже повною, до створення дійсно всеохоплюючої синергетичної футурології дистанція величезного розміру. Навіть зіставлення смислових конструктів, сутнісних і описових характеристик майбутнього, розглянутих в даній роботі, переконливо свідчать про тематичне розмаїття і диференційовану ступень глибини розкриття порушених проблем. Екстраполюючи даний стан на природно, теж не вичерпний футурологічний інтелектуальний продукт, представлений у вступі, можна зробити аналогічний висновок. Однак представляється можливим і необхідним виявити стратегічно важливі проблемно-тематичні «вузли», представлені в роботах різних авторів. Одним з неодмінних засобів гуманістичної або просто позитивної трансформації Вселенського Соціуму в числі багатьох інших А. Азімов вважає якийсь критично необхідний компендіум знань – Галактичну Енциклопедію. Заважаючи на вище наведене представляється доцільним:

— виокремити від соціально-філософського знання людства перспективний гуманістичний концептуальний фонд і реконструювати його в Глобальний Футурологічний Проект позитивного перетворення людства;

– зважаючи на переконливо доведену соціально-етичну і політичну неефективність існуючих міжнародно-наддержавних організаційних структур, створити з моральних (не державних, не